

הלכות שבת סימן שי

ביאורים ומוספים

אף לצורך סעודה שתהיה לאחר שלש או ארבע שעות נחשב לאלתר.

[ביה"ל ד"ה הבורן]

ה"י דסמפ"ן נקט זה למלמא דפשיטא דההו לאו דרך בריכה⁽²⁵⁾.

(25) והחז"א כתב (או"ח סי' נד ס"ק א), שאין כוונת הרמב"ן להתיר לברור את הפסולת בעוד המאכל בידו, וכפי שהבין המשגיב בדבריו, אלא כוונתו היא שלאחר שהכניס אדם דבר מאכל לפיו, מותר לו להוציא ממנו את הפסולת.

[ביה"ל ד"ה מתוך]

דהינן ע"פ פ"ק עליו קצת פשר יאמרו בו לאכל מפניו וקשליכו אחר כך מיד⁽²⁶⁾ וכו', וקמ' שם לענין קולף שומים ופצלים⁽²⁷⁾.

(26) מבורר בדברי המאמר מרדכי שאין איסור להוציא עצם שיש עליה מעט בשר אם יאכל את הבשר, אף על פי שעיקר כוונתו היא להוציא את העצם, ובאופן שקשה לאדם לברור את בשר הדג מהעצמות, כתב הביה"ל להלן (בסוף הד"ה) שמותר לו לברור אף עצמות שאין עליהן בשר, אם ימצוץ אותן מעט קודם שישליכן. והחז"א כתב (או"ח סי' נד ס"ק ג-ד) שאסור לעשות כן אף שיש בהם מעט בשר או מוח למצוץ וכדו', שכיון שעיקר כוונתו היא לברור את העצמות, הרי זה כביר פסולת מתוך אוכל.

(27) והחז"א כתב (שם) שאין ראייה מקילוף שומים ובצלים, שבהם הקילוף מותר משום שאין אפשרות להגיע לפרי אלא אם כן יקלפו אותו [טעם זה בהסבר ההיתר לקילוף כתב גם הביה"ל לקמן (סי' שבא סי' ד"ה לקלף), בשם המאמר מרדכי], אבל כדי לאכול את הרגים אין צורך דוקא להוציא את העצמות מהבשר, שהרי אפשר להוציא את הבשר מהעצמות, ולכן כתב החז"א שאם הוציא את העצמות מהדג, עבר על איסור ברור.

ועצמות קטנות שאי אפשר להפרידן מהבשר אלא אם כן יאחו בעצם ביד אחת ובאחרת בבשר וימשכם זה מזה, הסתפק החז"א (שם ובס"ק ה) אם מותר להפרידם רק על ידי משיכת הבשר מהעצם, או שכיון שלא ניתן להפריד את הבשר מהעצמות אלא על ידי משיכתם זה מזה, הרי זה דומה לקילוף, ומותר להפרידם הן על ידי משיכת הבשר והן על ידי משיכת העצם, וכיון שספק הוא, כתב החז"א (שם) שאין להפרידם אלא על ידי משיכת הבשר.

[משנ"ב ס"ק טו]

והשאר ישארו על מקומם, ולא להפוך⁽²¹⁾ וכו', ומחפש אחר בגדו וכו', לא הניי בכלל בורר⁽²²⁾ וכו', כפי שייכלל להגיע להמין שלמשה ולשלו, לא הניי בכלל בורר⁽²³⁾.

(21) וסכומים רטוב המונח בתערובת ורוצה לנגב כל אחד ולהחזירו לתא המיוחד לו, נחלקו אחרונים אם רשאי הוא לעשות כן, דעת הגר"ז אויערבך (שש"כ פ"ג סעי' ח) שמותר לעשות כן, לפי שלקחתו על מנת לנגבו אינה נחשבת ברירה, שהרי לוקח הוא מכל הבא בידו, ואף הנחתו לאחר השימוש בתאו אינה נחשבת ברירה, משום שמשאחו כל אחד בידו שוב לא היה מעורב, מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (א"ל משולש פ"א הע' כ [השני]) שאסור לעשות כן, שהואיל ומתחילה הייתה דעתו למיננם, הוצאתו מהתערובת היא תחילת המיזון, וכן דעת הגר"נ קרליץ (שם).

(22) ומה שצידד להתיר לסלק את הבגדים [ובביה"ל (ד"ה לאכל) הכריע שמותר]. כתב השביתת השבת (בורר סי"ג וס"ק כז) שאינו אלא באופן שיודע המחפש את מיקומו של הבגד שהוא רוצה, ורק מסלק את הבגדים העליונים כדי להגיע אליו, אבל אם אינו יודע היכן מיקומו של הבגד, כגון שכל הבגדים הם בערבוביה, ודאי נחשב כבורר. מאידך, הקצות השלחן (סי' קבה בדה"ש ס"ק מז) כתב שאף באופן זה צידד המשגיב להתיר, וכן צידד הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פ"ג הע' ע, ובמאמר השבת ח"ג מכתב מ אות ב).

(23) וכן כרססת של ספריה וכו', שבה מונחים כרטיסים זה אצל זה לפי סדר מסוים, ורוצה אדם להפש כרטיס מסוים, ולשם כך צריך להניח כרטיסים אחרים שבהם אין הוא מעוניין, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ג סמ"ג) שאין בכך איסור.

[ביה"ל ד"ה שבור]

ויש לזהר בזה, דנוגע פאסור דאורייתא⁽²⁴⁾.

(24) ואם הברירה אסורה רק מדרבנן, כגון הבורר עלים שאינם מעופשים מעלים מעופשים הראויים לאכילה על ידי הדחק [וכפי שמוכח במשגיב לעיל (ס"ק ו)], כתב האגלי טל (בורר סי"ז וס"ק כט) שאפשר לסמוך על השיטה הסוברת שבברירה אוכל מאוכל

הלכות שבת סימן שי

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כ]

שמואל השלישי כרי לפקד הדגן מחזקין²⁸.

חפצים באשכול אחד או שניים, ולא בכל הענף, אין בכך איסור. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פי"א ס"ז) שאסור לתלוש את אשכולות הבננות מהענף העבה, הואיל והדרך היא להביא את הבננות לבית כשהן כבר אינן מחוברות לענף העבה.

ולפרק שינוי שום מראש השום, דעת הגר"צ קרליץ (ארחות שבת ח"א פי"ד הע' י) שמותר לפרקם ואין בזה משום איסור דש, ובטעם הדבר ביארו בארחות שבת שהוא משום שהרגילות לפרק סמוך להכנת המאכלים ולכן אינו בכלל מלאכת דש.

[משנ"ב ס"ק כב]

אבל קשנתפרק הדגן מן השבלים מערב שבת מותר לקלפו לקלי עלמא, דאין זה בכלל מפרק קללי²⁹.

(29) ובטעם הדבר כתב בביה"ל לקמן (סי' שכא סי"ט ד"ה לאלתר), שקילוף ביד אינו בכלל מלאכת מחשבת [וראה שביתת השבת דש ס"ק ו].

[ביה"ל ד"ה בשינוי]

והנה פאליה ופה הכיא שפער"ש נצח לצדד למרץ מנהג העולם³⁰.

(30) תירוצו הוא [כפי שביאר הא"ר ס"ק יא] שהאיסור במלאכת דש הוא להפריד אוכל המונח בתוך הפסולת ואינו מחובר בה, אבל אין איסור לפרק אוכל הדבוק בפסולת, אף אם הוא מונח בתוך הפסולת [כפי שהוא בשרביטין של קטניות].

(28) הפירוק המוכר כאן הוא פירוק של אוכל המצוי בתוך פסולת שגדלה סביבו. אכן, כתב האגלי טל (דש ס"ב) שאף המפרק אוכל מפסולת הגדלה בתוכו, או בצידו, חייב משום מפרק. וכתב (שם ס"ק ב אות ג) שכן מבואר בר"ן (שבת לא, ב מדפי הרי"ף) ובעוד ראשונים (שבת עד, ב), שכתבו שהמפרק תמידים ממכבדות [אשכולות של תמרים] תלושים חייב משום מפרק. אכן, הפמ"ג (א"א בפתיחה לס"י שכ) כתב, שאיסור מפרק הוא רק באוכל המוסתר בתוך הפסולת. והשביתת השבת (דש ס"ב ובפתיחה למלאכת דש אות ה) כתב, שדיוק זה הוא מחלוקת ראשונים.

ובפירוק ענבים מהאשכול אין איסור משום מפרק. ובטעם הדבר כתב האגלי טל (שם ס"ק ג) לפי שענינה של מלאכת דש הוא פירוק שעושים קודם הבאת הדגן או הפרי לאיסוסן או לשיווק, אבל פירוק של אוכל מפסולת הנעשה בסמוך לאכילה. אין בו משום מלאכת דש. וכן כתבו השביתת השבת (שם) והקצות השלחן (סי' קכו בדה"ש ס"ק ה).

ותלישת אשכולות של בננות מהענף העבה בו הם תלויים, כתב הקצות השלחן (שם סוף ס"ק ט) שאין בה משום מפרק, ואף על פי שדרך המוכרים לתלוש את האשכולות מהענף קודם מכירתם, ונמצא שהדרך היא להביא אותם לבית לאחר פירוקם מהענף, מימ כיון שהסיבה שהמוכרים תולשים את הבננות מהענף אינה משום שיש בפירוק זה תוספת גמר מלאכה, אלא משום שהקונים

הלכות שבת סימן שיט

באר הגולה 282

גדולים מתוך (כד) קלפסין הנקרא (מהיר"ל), וטוב לבחמיר מאחר דכיל לאכלן כף בלא פרוק: ז' תהי לו (כה) מלילות מערב-שבת, לא ינפה (כו) בקנן (פרש רש"י, כלי שראשו אחד נחב והשני עשוי כמין מרוב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומונענע האכל ומתנגלגל דרך המרוב והפסלת נשאר בקלי) ותמחוי (פרוש, קצנה גדולה) (כז) ולא בשתי ידיו, אלא מנפת בידו אחת בכל כחו: ח' (כח) ט"אין (ט) שורין את (כט) הפרשיגין (פרש הערוך, וצ"ה בלעז), דהינו שמצוי מים עליהם בכלי כדי להסיר הפסלת, ולא שפין אותן כדי להסיר הפסלת. *תהי לה כבור, אכל נותן בבקנה (ל) *אף-על-פי שנופל הפסלת דרך נקבי הבקנה: ט' (לא) *משמרת, *אפלו תלויה מערב-שבת, (לב) אסור לתן בה שמרים; לאכל אם נתן בה שמרים מערב-שבת, מותר לתן עליהם מים כדי שיתזו (לג) צלולים לזוב: י' מין או מים שהם צלולים, (לד) מותר לסנן במשמרת. הנה ואף-על-פי שיש בו (י) (לה) *קסמין דקין,

באר היטב

במים כדי שיפול הפסלת למטה כגון עפר או שיער למעלה כגון חבן, ע"ש: (י) קסמין. וה"ה אם יש בו קטנים נמי מותר לסנן, ורש"י, והנה דרב אמי

משנה ברורה

שני לכלי עלמא אסור: (כד) קלפסין הירקת. דזה דמי כמתוך השבלין, אכל לכלי עלמא מותר לשבר הקלפה הקשה⁽³⁵⁾, (יח) ולקלף גם הקלפה הדקה שעל האגוז גופא, ויכלקמן בסוף סימן שכא. לזנים ובטנים ששפתיהם נעדרן הם בקלפסין, משמע מדברי הפריימגדים בסימן זה שיש להר לברר האכל מתוך הקלפות ולא להפוך, ואפלו כשדעתו לאכל מיד, ומשום בורר, אכל לקמן בסימן חיו הביא המגן-אברהם בשם ה"ם של שלמה, דדבר זה שקולף הקלפה מהן, בכלל מקומו אכלא הוא ולא שוף ברירה בנה, ואף שהקשה עליו המגן-אברהם, כבר ישובו בספר אליה רבה, והביא הפריימגדים שם, דכיון שדעתו לאכל מיד שרי: ז' (כה) מלילות מערב-שבת. הוא הדין דאפלו אם מלל מעט בשבת וב"ל, גם-כן מותר לנפח בידו אחת, ויכלקמה, והאי דנקט מערב-שבת, לאשמעין דאפלו היו לו הרבה מלילות גם-כן מותר לנפח בידו אחת [רמב"ן במלחמות]: (כו) בקנן ותמחוי. גזירה (ט) משום נפה ויבקה, דיש בזה חיוב חטאת: (כז) ולא בשתי ידיו. דהינו לבק שתי ידיו פאחת ולקח בשניהם ולנפח, והוא הדין דמלך ליד מברקה (כ) אין נכון לדעת הרמב"ם: ח' (כח) אין שורין וכו'. הוא הדין אם יש פסלת ואכל מערבין, אסור לתנן כמ"ס⁽³⁶⁾ כדי שיפול הפסלת למטה כגון עפר, או שיער למעלה כגון תפן [מ"א]: (כט) הפרשיגין. הוא (כא) מאכל בהמה, והוא הדין תפוחי אדמה וכל פי האי גזנא לא יתן עליהם מים כדי להסיר העפר מצליהם⁽³⁸⁾: (ל) אף-על-פי שנופל וכו'. כיון שאינו מתבונן לקח: ט' (לא) משמרת. כלי שמסננין בה השמרים והיו יורד וז' וצול: (לב) אסור לתן וכו'. וחיוב חטאת נמי יש בזה (כג) משום בורר, שנברר האכל מהפסלת על-ידי זה, או משום מרד, עין שם בגמרא: (לג) צלולים. רוצה לומר, שיהיו השמרים צלולים (כג) והמים יזובו מהם עם מקצת מן הין שנשאר בלעז בו, (כד) והשעם שאין בנהיגה מים משום בורר, שהמים שהוא נותן צלולים הם⁽³⁴⁾ ואין בהם דבר שצריך לברר

שער העינין

(יח) אליה רבה: (יט) רש"י ורמב"ם: (כ) והטור נקל בזה, ונלשון הנקרא משמע יותר פדעת הרמב"ם, וצין בבית-יוסף שפדח בזה: (כא) נקב"ם בפרש המשנה, ולפלא שלא העתיק הרמב"ם המשנה בהלכותיו, ולפי הנראה שם שהוא מפרש המשנה בענין אחר, דהינו שעל-ידי השריה הוא משנה אכלא או מותר באכלא, לכל אמורא נדאית לא בשבת קנ"ה עמיר א עין שם, וכלל הדין הזה במה שנאמר שם: (כב) זן פסק הרמב"ם, וצין בבית-יוסף ובהם שכתבתי בבאר הלכה: (כג) עין פרישה, וכמו שכתבתי מוכח בלבוש והרע"ב ושי"א: (כד) לבוש: (כה) זן פרש הר"ן, והוא בבית-יוסף ובבבא אחרונים: (כו) ב"ח: (כז) עין באור הלכה:

הלכות שבת סימן שי

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כד]

אָפּל לְכָל צֶלְמָא מִתָּר לְשַׁבֵּר הַקְּלִפָּה הַקָּשָׁה⁽³¹⁾.

היא להשתמש בהם ולחזור ולנקותם אחרי כל שימוש ושימוש, אין השטיפה מהפסולת שעליהם נחשבת כתיקון הכלים, אבל הסרת הפסולת מפירות מלוכלכים היא תיקון בפירות, ונחשבת בורר. [סברא דומה לזו הובאה בשם הגר"ש אויערבך בש"כ פ"ג הע' ו]. והגר"ש אויערבך (ארחות שבת פ"ג הע' קלב) ביאר, שכלי הוא דבר העשוי להתקיים לאורך זמן, ולכן גם כשנדבק בו עפר או פסולת אין זו תערובת והסרתו נחשבת לרחיצה ולא לברירה, אמנם אוכל כיון שטבעו להתכלות ולהפוך לפסולת, לכן כשנדבק בו עפר או פסולת הרי הוא מעורב בהם והסרתו נחשבת לברירה.

[משנ"ב ס"ק לו]

וְהַפֶּעַם שֶׁאֵין בְּנִחְיַת מֵיִם מְשֻׁם בּוֹרֵר, שֶׁהַמֵּיִם שֶׁהָיָה נוֹתֵן צְלוּלִים הֵם⁽³⁴⁾ וְאֵין בָּהֶם דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְבָרֵר מֵהֶם⁽³⁵⁾.

(34) ומבואר, שאף על פי שהמים מתערבים עם השמרים והמשמרת בוררת אותם מהם, אין בכך משום איסור ברירה, ומדין זה למד החזו"א (או"ח סי' נג ד"ה ואם) שמותר להשתמש בברו שתלויה בו מסננת אף אם נתקבץ בה חול, ואף על פי שהמים מתערבים בחול ונמצא שהמסננת מבררת אותם ממנו, מ"מ הואיל והם נכנסים לבח כשהם צלולים, לא איכפת לנו שבשלב מסוים נתעברו בחול.

(35) והקשה הפמ"ג (משב"ז ס"ק י), אף שאין הוא בורר את המים, מ"מ הרי הוא בורר את הדין שהיה דבוק ומעורב עם השמרים, וכן הקשו האגלי טל (מרקד ס"ק ח) והגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פ"ג הע' קעא). ותיירץ הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ה ס"ק י) שכיון שממט הדין שיוצא מהשמרים מתערב מיד במים, טפל הוא למים, ואין זה נחשב כבורר.

[משנ"ב ס"ק לד]

דְּבָלָאוּ הַסֵּנֶן גַּם צְלוּלִים וְהָאֵיִם לְשִׁתּוֹת⁽³⁶⁾ וכו', לר"ב בְּנִי-אֶדָם⁽³⁷⁾ וכו', הָאֵיל דְּכֹבֵלִים לְשִׁתּוֹתָן עַן בְּלִי סִנְיָ⁽³⁸⁾.

(36) ואוכל שמצויה בו פסולת מועטת, כתב האגלי טל (בורר ס"ד ומרקד ס"ק ה אות ב) שאף אם רוב בני אדם אינם מקפידים מלאכול אותו יחד עם הפסולת, אסור לברור ממנו את הפסולת, ואין זה דומה לברירת יין מקסמין, שהקסמין כל עוד מעורבים הם ביין נחשבים כחלק ממנו, ולא כפסולת, אבל פסולת המעורבת באוכל, אף אם רוב האנשים אינם טורחים להפריד אותה מהאוכל, אינה נחשבת כחלק מהאוכל.

(37) וסינון איטריות ממרק, אף על פי שרוב בני אדם אוכלים את המרק עם האיטריות, מ"מ דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ה ס"ק יא) שיש בסינון זה משום בורר, ואין זה דומה לסינון קסמין מיין שמותר, שכן מה שרוב בני אדם אוכלים את המרק עם האיטריות אין זה משום שלא איכפת להם מהאיטריות, אלא ארבה רוצים הם לאכול אותן עם המרק, ולכן מי שמסנן משום שאינו רוצה בהן הרי זה בכלל ברירה, מה שאין כן בקסמין שבין, שבני אדם אינם מוציאים אותם מהדין לא משום שרוצים הם את הקסמין, אלא משום שלא איכפת להם מהם.

(38) וכן מיצי פירות שמעורבות בהם חתיכות פרי, כתב הגר"ש אויערבך (שש"כ ח"ג פ"ג הע' קנו) שמותר לסננו, שהואיל ורוב בני אדם שותים אותם עם הפרי המעורב בהם, אין הפרדת המיץ מהפרי נחשבת כהפרדת שני מינים, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד בורר אות ג).

המשך בעמוד הבא

(31) ובטעם החילוק שבין הקליפה הירוקה לקליפה הקשה התקשה הפמ"ג (או"ח פתיחה לס' שכ), והאגלי טל (דש ס"ק ג) ביאר, שמלאכת דש היא פירוק אוכל מפסולת שהדרך לעשותו קודם הבאת הדגן או הפרי לאיסון או לבית, אבל פירוק אוכל מפסולת הנעשה בסמוך לאכילה, אין בו משום מלאכת דש [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק כ)]. ומשום כך, הקליפה הקשה שהדרך לפרקה בשעת האכילה, אין בפירוקה משום מלאכת דש, אבל הקליפה הירוקה שהדרך לפרקה שלא בסמוך לזמן האכילה, יש בפירוקה משום מלאכת דש, וכן כתבו הקצות השלחן (סי' קכו בדה"ש ס"ק ה), בביאור דברי החי' אדם) ושו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכה), ולקלף את הקליפה החיצונה של בוטנים, התיר החזו"א (חוט שני ח"ב פכ"ד ס"ק א), וביאר הגר"נ קרליץ (שם) שאף על פי שרבים מהבוטנים, ואולי רובם, נקלפים בבתי חרושת ומוכאים לבית כאשר הם קלופים, מ"מ הואיל ורבים קולפים אותם בשעת האכילה, לא בטלה דעתם, והרי זה כדרך אכילה, גם בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קלג) כתב שאין איסור בקילוף הבוטנים [וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' לב], מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' עט ופא) צידד לאסור, שהואיל ובזמנינו רוב הבוטנים נמכרים כשהם קלופים, אין הקילוף נחשב לדרך אכילה, [ובשו"ת שבט הלוי (שם) פקפק על עצם חילוקו של האגלי טל הנ"ל].

[משנ"ב ס"ק כח]

הוא הדין אם יש פְּסֻלָּה נְאֻכָּל מִעֲרֵבִין, אֲסוּר לְהִנָּם בְּמֵיִם⁽³²⁾.

(32) ואף אם כונתו לאכול את המאכל מיד, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ה) שאסור, שכיון שבשריהם במים נפרדים הפסולת והאוכל זה מזה בבת אחת, נחשב הדבר שהפסולת נפרדת מהאוכל, ואסור לעשות כן אף לאלתר, וכן כתב התהלה לדוד (ס"ק יא).

[משנ"ב ס"ק כט]

לֹא יִתֵּן צְלִיקָה מֵיִם כְּדִי לְהַסִּיר הָאֶבֶק וְהַפֶּעַם מְצִלְהֶם⁽³³⁾.

(33) ושריית פירות במים לשם הסרת חומרי ריסוס [שאין בהם ממשות], דעת החזו"א (חוט שני ח"ב פכ"ה סוף ס"ק ו סוף ס"ק יג) שאין בה משום איסור בורר, שהואיל ואין הליכלוך ניכר, אין עליו שם פסולת, וכן דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ג הע' נב), וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' נב אות ב).

ושטיפת פירות מלוכלכים תחת זרם מים, הסתפק בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכה) אם יש בה משום איסור בורר, שאף על פי שהסרת ליכלוך מפירות על ידי שרייה בכלל ברירה היא, אפשר ששטיפתם תחת זרם מים אינה נדונה כברירה אלא כרחיצה בעלמא, ומותרת בשם שמותר להדיח כלים מליכלוך שעליהם [נמובא בגמ' שבת קיח, ב שמותר להדיח קערות], וכתב שאפשר להקל ולשוטפם סמוך לאכילתם, וכן כתב הקצות השלחן (סי' קכה בדה"ש ס"ק טז), וכן דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ג הע' נח), והגר"ש אלישיב (איל משולש פט"ז הע' י), והוסף הגר"ש אלישיב (שם), שמ"מ ראוי לאדם לשטוף את הפירות מערב שבת.

ודעת החזו"א (חוט שני שם ס"ק ו אות ג) היא, שאף שטיפת פירות מלוכלכים תחת הברו אסורה משום בורר, וכן דעת הגר"נ קרליץ (שם), והחילוק בין זה להדחת כלים מליכלוך שעליהם שבה אין איסור בורר, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ס"ק ג) שמלאכת בורר היא תיקון הדבר הנברר, וכלים, הואיל והדרך

